

การสวนอุจจาระ (Soap suds enema :SSE)

คำจำกัดความ (Definition)

การสวนอุจจาระเป็นการใส่ของเหลวหรือสารบางอย่างเข้าไปในลำไส้ใหญ่ช่วยปลาย โดยผ่านทางทวารหนัก เพื่อกักเก็บชั่วคราวหรือขับถ่ายออกทันที

วัตถุประสงค์ (Objective)

1. ลดปัญหาท้องผูก
2. เตรียมผ่าตัด เตรียมตรวจทางรังสีและเตรียมคลอด
3. ทำความสะอาดลำไส้ใหญ่ก่อนเข้าโปรแกรมฝึกการขับถ่ายอุจจาระ(Bowel training program)

อุปกรณ์ (Equipment)

1. หม้อสวน
2. น้ำสบู่ ผสมในอัตราส่วนน้ำสบู่ 30 มิลลิลิตร ต่อน้ำ 1,000 มิลลิลิตร ผสมแล้วเป็นสีน้ำชาขุ่น ไม่ควรผสมให้มีความเข้มข้นมากกว่านี้ เพราะสบู่ระคายเคืองต่อผนังลำไส้ เกิดลำไส้อักเสบ (Colitis) ได้ สำหรับปริมาณของน้ำสบู่ขึ้นอยู่กับ อายุและความสามารถในการกักเก็บของผู้ป่วย โดยเฉลี่ยปริมาณของเหลวสำหรับผู้ใหญ่ คือ 750-1000 มิลลิลิตร ตามแนวทางการรักษาของแพทย์ ที่อุณหภูมิประมาณ 105-110 °F(40°-43°C)
3. หัวสวน และสายสวนทางทวารหนัก(Rectal tube)
  - ผู้ใหญ่ใช้เบอร์ 22-23Fr
  - เด็กโตใช้เบอร์ 14-18Fr
  - เด็กเล็กใช้เบอร์ 12 Fr
4. วาสลินและขามรูปไต
5. เสาวนหอมอ่อน
6. ถังมือสะอาด
7. กระดาษชำระ ผ้าเช็ดมือ อ่างใส่น้ำสะอาด สบู่
8. หม้อนอน ผ้ายางและผ้าขาง
9. ผ้าก๊อซ
10. ผ้าปิดปาก ปิดจมูก

11. เหยือก(Jug)

12. ชุดชำระอวัยวะสืบพันธุ์ภายนอก

การประเมิน (Assessment)

สอบถามการขับถ่ายอุจจาระครั้งสุดท้าย ตรวจหน้าท้องโดยการตรวจดู ฟัง เคาะ คลำ ก่อนและหลังการสวนอุจจาระ ตรวจบริเวณทวารหนัก หากพบมีบาดแผล รีดสีดวงทวาร ต้องระมัดระวังขณะสอดหัวสวน ประเมินผล Lab โดยเฉพาะ Platelet concentrate และ WBC การสวนอุจจาระมีโอกาสเกิดการระคายเคืองหรือบาดเจ็บต่อผนังเยื่อทวารหนัก ซึ่งเป็นสาเหตุการเกิดเลือดออก ติดเชื้อหรือฉีกขาด ควรประเมินอาการมีนงง เหนื่อยตก หรือตัวเย็นขึ้น ประเมินความสามารถในการควบคุมการขับถ่ายอุจจาระ เช่น ผู้ป่วยอัมพาต ประเมินการจำกัดการเคลื่อนไหวของผู้ป่วย ประเมินสภาพจิตใจ ความกลัว ความวิตกกังวล

ข้อวินิจฉัยการพยาบาล (Nursing diagnosis)

1. ปวดท้องเฉียบพลัน(Acute pain)
2. ท้องผูก (Constipation)
3. เสี่ยงต่อท้องผูก (Risk for injury)

การวางแผนการพยาบาลและผลลัพธ์ (Outcome identification and planning)

มีการระบายอุจจาระออกได้ มีความสุขสบายไม่อึดอัดแน่นท้อง ไม่มีการบาดเจ็บหรือภาวะแทรกซ้อนอื่น ๆ จากการสวนอุจจาระ

ขั้นตอนการปฏิบัติ (Implementation)

กิจกรรม (Action)	เหตุผล (Rationale)
1. ตรวจสอบแผนการรักษา	- มั่นใจว่าสวนอุจจาระได้ถูกจัดตั้งทั้งชนิดและปริมาณของเหลวที่ใช้ในการสวน
2. ระบุตัวตนผู้ป่วยให้ถูกต้อง	- ตรวจสอบชื่อ-สกุล เลขประจำตัว มั่นใจว่าสวนอุจจาระถูกต้องตามแผนการรักษา
3. แจ้งให้ผู้ป่วยทราบพร้อมทั้งอธิบายวิธีการทำและการปฏิบัติตัวของผู้ป่วยขณะที่พยาบาลสวนอุจจาระให้ เช่น ห้องน้ำที่อยู่ใกล้ การใช้หมอนอน/เก้าอี้นั่งถ่าย(Commode)	- เคารพในสิทธิผู้ป่วย ลดความวิตกกังวลและขอความร่วมมือจากผู้ป่วย
4. ล้างมือให้สะอาดหรือใช้ Waterless 20-30 วินาที	- ป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค
5. จัดเตรียมอุปกรณ์ทั้งหมดไปที่เตียง	- ประหยัดเวลาและสะดวกในการปฏิบัติ
6. จัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม ปิดประตูหรือปิด	- ป้องกันการเปิดเผยผู้ป่วย

<p>มานให้มิดชิด</p> <p>7. ปูผ้ายางและผ้าขาวให้อยู่ในตำแหน่งของ สะโพก และต้นขา จัดเตรียมทำผู้ป่วยให้ เหมาะสมกับสภาพความเจ็บป่วยและสะดวกใน การสวน อาจเป็นท่านอนหงายงอเข่าขาไป ข้างหน้าเล็กน้อย(Left sim's position) ใช้ผ้าคลุม ตัวผู้ป่วย เลื่อนผ้าถุงให้พ้นบริเวณก้น เหน็บผ้า ให้เรียบร้อยเปิดเฉพาะบริเวณทวารหนัก</p> <p>8. สวมถุงมือสะอาด</p> <p>9. แขนวม้วนนอนไว้กับเสาแขน เลื่อนเสาและ ให้อ้อมสวนสูงจากเหนือระดับทวารหนักของ ผู้ป่วยประมาณ 18-20 นิ้ว หรือไม่เกิน 2 ฟุต ปลดแขนน้ำโล่อากาศออกเล็กน้อยลงในชามรูปไต แล้วปิดก๊อกไว้ก่อน</p> <p>10. เตรียมหม้อนอนไว้ใกล้ๆผู้ป่วยด้านปลายเท้า</p> <p>11. ตรวจหัวสวน สายยาง และก๊อกให้เรียบร้อยให้ สายสวนแน่นกระชับกับหม้อสวน</p> <p>12. หล่อลื่นปลายหัวสวนด้วยวาสลินที่ทาไว้บน ก๊อส ให้ทั่วหัวสวน ยาว 2-3 นิ้วในผู้ใหญ่ และ 1-2 นิ้วในเด็ก</p> <p>13. ใช้นิ้วแยกแถมกันให้ห่างกัน แต่หัวสวนที่ ทวารหนักเบาๆสอดเข้าไปในทวารหนักตาม แนว วิธีการสอดหัวสวนให้ปลายชี้ไปทาง สะดือ</p> <p style="text-align: center;">ผู้ใหญ่สอดลึก 3-4 นิ้ว เด็กโตสอดลึก 2-3 นิ้ว เด็กเล็กสอดลึก 1-1.5 นิ้ว</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ทำตะแคงข้างถึงคว่ำ ทำให้เห็นทวารหนัก ชัดเจนและบริเวณลำไส้ใหญ่ส่วนโค้ง (Sigmoid colon) จะอยู่ในลักษณะระดับ ของเหลวที่สวนไว้ได้มาก ช่วยให้ขับถ่าย อูจระออกได้ดี ท่านอนคุกเข่าเป็นท่าที่ ผู้ป่วยมักไม่สุขสบาย แต่การงอเข่าจะช่วยให้ สอดใส่หัวสวนได้ง่าย - ถุงมือช่วยป้องกันสิ่งสกปรก - กำหนดให้แรงดันที่เหมาะสม เนื่องจาก แรงดันน้ำที่เข้าสู่ลำไส้ขึ้นอยู่กับระดับความสูง ของหม้อนอน หากให้เร็วเกินไปจะเพิ่มแรง ทันที่ทันใด ซึ่งจะเกิดปัญหาการทำลายเยื่อ ลำไส้ได้ - สะดวกในการหยิบใช้ - ความเรียบร้อยขณะทำการสวน และถ้าพบ ความผิดพลาด จะได้เปลี่ยนอันใหม่ได้ทันที - ป้องกันการบาดเจ็บของลำไส้ - ช่องทวารหนัก(Anal canal)ยาวประมาณ 1-1.5 นิ้วและถัดขึ้นไปเป็นท่อทวารหนัก(Rectal canal)ยาวประมาณ 4 นิ้ว การสอดหัวสวนให้ ลึกกว่าความยาวของช่องทวารหนัก เพื่อจะได้ แน่ใจว่าหัวสวนอยู่เหนือหูรูดภายใน(Internal sphincter)การสอดใส่ช้าๆเพื่อป้องกันการ เกร็งตัวของลำไส้ การเบนหัวสวนตามแนว กระดูกสันหลัง เพื่อป้องกันการฉีกขาดของ ลำไส้ใหญ่ การจับหัวสวนให้คงที่ เพื่อป้องกันการ หลุดออก ทำให้หกเปื้อน
--	---

<p>14. เปิดน้ำไหลเข้าช้าๆ ไม่ควรเร็วกว่า 5-10 นาที พร้อมทั้งบอกให้ผู้ป่วยหายใจเข้าออกลึกๆเมื่อรู้สึกปวดอยากเบ่งอุจจาระ ขณะเดียวกันสังเกตว่า ระดับน้ำในหม้อสวนไหลสะดวกหรือไม่ ถ้าพบว่าน้ำไหลไม่สะดวก อาจเป็นอุปสรรคจากสาเหตุต่อไปนี้</p> <p>14.1. ผู้ป่วยเบ่ง ต้องสอนให้ผู้ป่วยอ้าปากหายใจเข้าออกช้าๆ</p> <p>14.2. ปลายหัวสวนติดผนังทวารหนัก ต้องเลื่อนหัวสวนออกมาเล็กน้อย</p> <p>14.3. อุจจาระอุดตันหัวสวน เมื่อแก้ไขสาเหตุดังกล่าวแล้วไม่ได้ผล ดึงหัวสวนออกมาทำความสะอาดหรือเปลี่ยนหัวสวนใหม่</p> <p>14.4. การมีอุจจาระแข็งมาก ทำให้ขัดขวางการไหลของน้ำยา ต้องล้างเอาอุจจาระส่วนหน้าที่แข็งออก(Evacuation)</p> <p>15. เปิดน้ำจนกระทั่งหมดหม้อสวน ในระหว่างปล่อยน้ำเข้า ถ้าผู้ป่วยรู้สึกอยากถ่ายอุจจาระให้ปิดเกลียวหัวสวนไว้ก่อน 1-2 นาที พร้อมทั้งบอกให้ผู้ป่วย หายใจเข้าออกลึกๆ เมื่อหายปวดจึงเปิดน้ำไหลต่อไป</p> <p>16. เมื่อผู้ป่วยรู้สึกทนไม่ได้ จึงหยุดปล่อยน้ำเข้าแล้ว ให้ผู้ป่วยขมิบก้นไว้อย่างน้อย 5 นาที ถ้าผู้ป่วยทนได้ จึงปล่อยน้ำเข้าจนน้ำในหม้อสวนจวนจะหมด</p> <p>17. ดึงหัวสวนออกมาวางในชามรูปไต ให้ผู้ป่วยนอนนิ่งๆหายใจยาวๆ พยายามกลั้นอุจจาระไว้ นานประมาณ 10-15 นาที เมื่อผู้ป่วยรู้สึกวาทนไม่ไหว รีบสอดหม้อนอนให้ และจัดท่าให้เหมาะสม หรือถ้าเดินได้รีบพาไปห้องน้ำ ปล่อยให้ผู้ป่วยถ่ายอุจจาระตามลำพัง จัด</p>	<ul style="list-style-type: none"> - น้ำยาที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น จะทำให้ผนังลำไส้ยืดออก กระตุ้นให้เกิดการบีบตัวของลำไส้ จึงทำให้ผู้ป่วยรู้สึกปวดถ่าย การหายใจลึกๆจะทำให้ผนังลำไส้คลายตัว ลดการบีบตัวได้ - การหายใจเข้าออกลึกๆ จะทำให้ลำไส้คลายตัวและเก็บน้ำได้มากที่สุด การที่น้ำไม่ไหล อาจเนื่องจากเศษอุจจาระไปอุดตัน หากยกหม้อสวนสูงเกินไป แรงดันน้ำ อาจทำให้ลำไส้ทะลุ - ลดความเจ็บปวดขณะสอดใส่หัวสวน - ปริมาณน้ำยาขึ้นอยู่กับ อายุ และขนาดของผู้ป่วย โดยทั่วไปมักใช้น้ำ 750-1000 ml - ผู้ใหญ่ 750-1000 ml - วัยรุ่น 500-750 ml - เด็กนักเรียน 300-500 ml - เด็กก่อนวัยเรียน 250-350 ml - เด็กเล็ก น้อยกว่า 250 ml - โดยทั่วไปมักใช้น้ำ 750-1000 มิลลิตรในผู้ใหญ่ ยกเว้น สวนด้วยน้ำยาสำเร็จรูป การขมิบก้นไว้ เพื่อให้เกิดความตึงตัวในลำไส้ ซึ่งจะมีผลดีต่อการสวนไม่ปล่อยน้ำเข้าไปหมด เพราะอากาศจะเข้าไป ทำให้ท้องอืดได้ - การนอนนิ่งๆจะช่วยกักน้ำไว้ได้นานเพื่อให้รวบรวมตัวกับอุจจาระ จะช่วยให้การสวนได้ผลดี การให้ผู้ป่วยอยู่ตามลำพังจะรู้สึกสะดวกที่จะถ่ายอุจจาระ
--	---

<p>สัญญาณเรียกไว้ใกล้มือผู้ป่วย พร้อมกระดกชำระ</p> <p>18. ดูแลทำความสะอาดหลังเสร็จสิ้นการจับถ่าย และจัดท่านอนให้สบายเปิดม่านออกแล้วจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม</p> <p>19. เก็บอุปกรณ์ไปทำความสะอาด และล้างมือให้สะอาด</p> <p>20. บันทึกลักษณะ จำนวนอุจจาระลงในแบบบันทึกทางการแพทย์</p>	<p>- ความสะอาดและสุขสบาย</p> <p>- ลดจำนวนเชื้อโรค</p> <p>- เป็นข้อมูลสำหรับประเมินอาการของผู้ป่วย และเป็นหลักฐานทางการแพทย์</p>
---	---

การบันทึก (Documentation)

ลักษณะของอุจจาระ เช่น ปริมาณ สี กลิ่น ผู้ป่วยรู้สึกสบาย ลักษณะ ท้องนุ่ม ไม่ปวด ไม่มีบาดแผลที่ทวารหนัก

ข้อควรระวัง (Special consideration)

-

เอกสารอ้างอิง (Reference)

สุปราณี เสนาดิสัย, มณี อาภานันท์กุล บรรณาธิการ.คู่มือปฏิบัติการพยาบาล .กรุงเทพฯ : บริษัท จุดทอง จำกัด;2552

อภิัญญา เนียรพิจารณ์ และคณะ.คู่มือการพยาบาลเล่ม 2.กรุงเทพฯ : ธนาเพชร;2550

คู่มือปฏิบัติการพยาบาล เล่ม 2 ฝ่ายการพยาบาล โรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2556

การประเมินผล (Evaluation) การสวนอุจจาระ

เกณฑ์การประเมิน	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2		ครั้งที่ 3	
	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่	ใช่	ไม่ใช่
เชิงโครงสร้าง 1. ผู้ปฏิบัติ คือ พยาบาลหรือ ผู้ช่วยพยาบาล 2. มีอุปกรณ์ในการปฏิบัติครบ						
เชิงกระบวนการ 1. แจ้งวัตถุประสงค์ให้ผู้ป่วยทราบก่อนการปฏิบัติ 2. ล้างมือหรือใช้ Waterless ให้สะอาดก่อนและหลังสวนอุจจาระ 3. เตรียมอุปกรณ์ครบ 4. ปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอน 5. ทำความสะอาดเครื่องใช้ อุปกรณ์ได้ถูกต้องหลังจากปฏิบัติแล้ว 6. บันทึกสิ่งที่ปฏิบัติ ลักษณะ จำนวนอุจจาระลงในแบบบันทึกทางการพยาบาล						
เชิงผลลัพธ์ 1. ผู้ป่วยทราบวัตถุประสงค์ในการสวนอุจจาระ 2. ไม่มีภาวะแทรกซ้อนหลังการสวนอุจจาระ 3. มีการบันทึกการสวนอุจจาระ ลักษณะ จำนวนอุจจาระลงในแบบบันทึกทางการพยาบาล						